

Italien - et land i politisk undtagelsestilstand

Af **Simon Cecchin Birk**

Kan den uhellige alliance mellem Lega Nord og Femstjernebevægelsen holde? Svaret kan meget vel være ja.

Siden sidste års parlamentsvalg har Vestens øjne været rettet mod Italien, der i dag regeres af de to populistiske partier Femstjernebevægelsen og Lega. 'Forandringens regering' har siden valget ligget i noget nær konstant konflikt med EU, og udenrigsminister Matteo Salvini har anlagt en hård linje mod flygtninge og migranter. Det er velkendt, at italienere er skeptiske overfor deres institutioner. Det vækker dog opsigt, når det historisk stærkt pro-europæiske land i dag er blevet et af Europas mest euroskeptiske. Tilliden til det repræsentative demokrati er dalende, og spørgsmålet er, om fascismens arnested oplever en ny æra med opbakning til autoritært styre.

For at forstå den aktuelle udvikling, bør vi kaste et blik på de seneste tre

For at forstå den aktuelle udvikling bør vi kaste et blik på de seneste tre årtiers populistiske udvikling.

årtiers populistiske udvikling. Denne udvikling begyndte med starthalfemsernes store politiske omvæltninger, hvor en række vidtrækkende korrupsionsskandaler resulterede i opløsningen af de regerende kristendemokrati- og socialpartier, mens afslutningen på Den Kolde Krig medførte, at kommunistpartiet blev opløst. Det politiske Italien stod i en moralsk krise, der i samspil med en stagnerende økonomi og en voksende usikkerhed i kølvandet på globaliseringen, åbnede for muligheder, der ikke havde eksisteret før.

Den Anden Republiks populistiske åbning

I et nøje tilrettelagt og bredt transmitteret tv-spot annoncerede mediemogulen Silvio Berlusconi to måneder

Simon Cecchin Birk er Ph.D.-stipendiat ved Københavns Universitet, hvor han forsker i populisme i italiensk politik siden halvfemserne. Han er desuden politisk redaktør på Magasinet Europa og med-forfatter til den højaktuelle antologi Europas Mange Omveje.

før parlamentsvalget i 1994 sit kandidatur som premierminister. Indirekte markerede annonceringen også begyndelsen på den såkaldte Anden Republik, og det satte afgørende fart i Italiensk politiks hældning mod det populistiske.

Med sit medieimperium Fininvest og sit ejerskab af den populære fodboldklub AC Milan, var Berlusconi allerede en veletableret mærkevarer. Han kunne nu med sin baggrund fremstå som en ny type politiker, en handlingens mand, der ikke havde meget til overs overfor politikere, men efter eget udsagn var blevet drevet ind i politik af pligtfølelse overfor sit land. I løbet af et år havde Berlusconi og en inderkreds stablet Forza Italia (FI) på benene, der i bund og grund var et persondrevet og topstyret parti modelleret efter en erhvervsvirksomhed.

Med sit nye parti i ryggen og en fornemmelse for den bredere befolknings normer og behov præsenterede Berlusconi sig som garant for familien og liberalismen. Samtidig angreb han den etablerede politiske klasse og den reformerede venstrefløj, der blev beskyldt for stadig at være kommunister og farlige for demokratiet. Med både identitetsskabende og polariserende effekter identificerede Berlusconi sig med folkets vilje og dyder, mens de traditionelle professionelle politikere blev afvist som korrupte, ineffektive og egennyttige.

En lignende populistisk stil og logik havde i årene forinden karakteriseret et andet nyt politisk fænomen.

Umberto Bossi stiftede i 1991 Lega Nord (LN) som en sammenslutning af en række regionale ligaer. Det nye ved

Bossi var et brud med det traditionelle tunge politikersprog til fordel for et vulgært, men let forståeligt sprog, som mange italienere kunne identificere sig med. Men ikke kun det. Bossi klædte sig og opførte sig som en af folket. Signelværdien var klar: Der var de andre politikere, der i kraft af de løbende afsløringer af den udbredte korruption kunne udstilles som en 'kaste', og så var der alternativet Bossi og LN. Efter et kortvarigt regeringssamarbejde i 1994-1995 med Forza Italia og det nyfascistiske MSI (der skiftede navn til Alleanza Nazionale og anlagde en nationalkonservativ kurs i 1995), gik Lega Nord enegang og erstattede sin tidligere føderalistiske vision med et krav om at løsrive den selvopfundne republik Padania fra resten af Italien.

Først da det stod klart, at Italien kom med i euroen, blev Bossis parti en hård kritiker af en fysisk og mental nærhed til EU. Bruddet med den pro-europæiske konsensus, som havde præget Italien siden halvfjerdserne, fandt dog allerede sted i den første Berlusconi-regering. Her leverede Berlusconi og hans ministre de første euroskeptiske udtalelser og introducerede et nyt fokus på nationens interesse, stolthed og dyd.

Efter partisystemets konsolidering til et med to konkurrenceblokke, indgik de to populistiske ledere Bossi og Berlusconi en ny og mere holdbar aftale. Lega Nord blev hermed en stabil regeringspartner i de følgende tre Berlusconi-regeringer, der skulle præge årtiet og flytte det historiske fokus på multilateralisme hen imod bilaterale aftaler, herunder med Putins Rusland og Gaddafis Libyen. Disse blev kun afbrudt af endnu en

kortvarig Prodi-regering, der mellem 2006 og 2008 genoptog det multilaterale engagement. Kritikken af EU fra Berlusconi regeringer stilnede af i slutnullerne, hvor Forza Italia i en årrække blev slået sammen med Alleanza Nazionale og et mindre centerparti til Il Popolo della Libertà ("Folket af friheden"). Det nye parti var med dets større heterogenitet sværere at styre for Berlusconi, der med sine mafiaforbindelser og det stigende antal skandaler af både juridisk og moralsk karakter gradvist mistede sin tidligere opbakning.

Nye kriser og populistier

I mødet med en u håndterbar økonomisk krise mistede Berlusconi i 2011 sit flertal i parlamentet og fratrådte som premierminister. To år senere blev han dømt for skattesvindler med den afgørende konsekvens, at han ikke kunne stille op som premierminister ved 2013-valget. Den tidligere EU-kommisær Mario Monti dannede efterfølgende en teknokratisk regering med bred parlamentarisk støtte. I overensstemmelse med ønskerne fra EU, igangsatte Monti en række sparere reformer og sikrede en vis økonomisk stabilitet. Ved 2013-valget stillede Monti op med sit stærkt pro-europæiske Scelta Civica (borgerens valg). Movimento 5 Stelle - Femstjernebevægelsen eller M5S - stjal dog rampelyset og kanaliserede den usikkerhed og utilfredshed, der var afledt af krisen, hen imod en højlydt protest mod de nationale og europæiske eliter og især deres økonomiske politik. Selv om partiet endte som Italiens største med 25,5 procent af stemmerne, forblev det dog i opposition.

I stedet for, dannede Partito Democratico (det demokratiske parti) i perioden 2013-2018 tre regeringer. I 2014 dannede Matteo Renzi nummer to af disse. Den tidligere borgmester i Firenze blev med sin karisma, brug af medier, antielitære og forsimplede retorik af flere sammenlignet med en ung Berlusconi. På trods af at være pro-europæer, udtalte Renzi sig til tider kritisk overfor især bureaukratiet og solidariteten i EU. Han boltrede sig endvidere i en sort/hvid retorik og afviste det stillestående og gamle. Efter at have ført Partito Democratico til en overvældende valgsejr ved europaparlamentsvalget i 2014, hvor partiet fik 40,8 procent af stemmerne, satte Renzi sin karriere ved afstemningen om forfatningsreformen i 2016, og lovede at træde tilbage, hvis reformen blev afvist. Med 60 procent af stemmerne mod sig fratrådte Renzi og blev erstattet af Paolo Gentiloni. Med Renzis nederlag mistede Italien sin sidste karismatiske forsvarer af den etablerede orden. Tyngdepunktet var hermed flyttet mod den højlydt protestfløj.

Det var efter en vellykket mobilisering omkring den italienske komiker Beppe Grillos blog og en række folkelige demonstrationer med hundredtusindvis af deltagere i perioden mellem 2005 og 2008, at Femstjernebevægelsen blev stiftet som politisk parti i 2009. Efter først at have været en løs etikette for mindre venstreorienterede politiske grupperinger, opnåede partiet de følgende år en række større valgsucceser og en stigende tværpolitisk vælgertilslutning.

Femstjernebevægelsen har en innovativ flad struktur, der blandt andet til-

FOTO: 5stjernebevægelsens grundlægger, komikeren og aktivisten Beppe Grillo, fulgte trods horizontal partistruktur nogle autoritære tendenser, som banede vej for en hidtil uprøvet politisk tid i Italien.

Giovanni Favia / Flickr

lader partiets medlemmer at deltage aktivt i den politiske beslutningsproces, og den slår sig op på et webbaseret direkte demokrati, grøn omstilling, fattigdomsbekæmpelse og anti-korruption. Idealerne til trods, har Femstjernebevægelsen dog i de senere år selv været ramt af flere korruptionssager og har haft visse problemer med det interne demokrati. I de første år udviste Grillo i flere tilfælde en autoritær adfærd og smed kritiske medlemmer ud af partiet samtidig med, at han modsatte sig, at partimed-

lemmerne havde fri ret til at ytre sig. I praksis var Grillo længe partiets ansigt og stemme udadtil. Hans polemiske og virkningsfulde retorik har været kendetegnet af den elitekritiske logik, som Bossi udbredte, og hans forståelse for selviscenesættelse og medier minder om Berlusconi.

For at opnå øget politisk indflydelse har partiet gennemgået en vis normalisering, og der er dannet en centraliseret ledelse. Ved parlamentsvalget i 2018, hvor partiet fik 32,68 procent af stem-

Det Italienske demokratis grundlæggende problemer med ulighed (mellem et underudviklet syd og et velstående nord), tillid, korruption og mafiaaktivitet er i overvejende grad forblevet uløste.

merne, blev den mere stuerene 31-årige Luigi Di Maio partiets leder. Di Maio har overtaget store dele af Grillos logik og retorik, men besidder langt fra samme karisma og slagkraft.

Netop EU, euroen og eurozonens indretning er fortsat et fikspunkt for en stor del af partiets euroskepsis. Salvinis Lega – som Lega Nord skiftede navn til i 2018 – deler i overvejende grad denne kritik, men adskiller ved, at dets euroskepsis er forankret i det identitetsbaserede ønske om øget national suverænitet. Det var efter Salvinis magtovertagelse i 2013, at partiet, parallelt med at flygtninge- og immigrationskrisen voksede, udviklede sig til et etnisk-nationalistisk parti. I dag har Lega forladt størstedelen af tidligere tiders modstand mod Rom og især mod syditalienere. Udviklingen tillader Salvini at præsentere sit parti, der, udover mere suverænitet og færre immigranter, advokerer for lavere skatter og mere sikkerhed som hele Italiens værn mod forandring. Partiets geografiske ekspansion og højredrejning var udslagsgivende for at sikre det 17,3 procent af stemmerne ved valget i 2018.

Retorikken om immigranter har med kampagner som ”Stop Invasionen” været umenneskeliggørende, men også præget af en høj grad af hverdagsfornuft. En stor del af Salvinis appel er således hans simplificerede, men logisk opbyggede ”os” og ”dem”-argumenter, som et stort antal italienere i en tid

præget af stor usikkerhed og forandring formenligt kan identificere sig med. Ligesom Bossi fremstår Salvini i sin fremtoning

som én af folket og med sine 3,5 millioner Facebook-følgere og daglige strøm af opdateringer med alt fra køb af færdigretter og kommentarer til politiske begivenheder, har han skabt en tæt forbindelse til mange italienere.

’Forandringens regering’ har siden 1. juni 2018 været ledet af professor i privatret, Giuseppe Conte, der aldrig før har bestridt et politisk embede. Det umage samarbejde er uformelt bundet sammen af deres kritik af den politiske status quo og en regeringskontrakt, som partierne har holdt sig til. Kontrakten har blandt andet været grundlaget for vedtagelsen af Femstjernebevægelsens borgerløn. Det er dog Lega, der indtil videre har profiteret af regeringssamarbejdet af den simple grund at partiet har dybere rødder på området, større politisk erfaring, klarere politiske budskaber og højst mediekyndige, opportunistiske og instinktivt autoritære ledere. Magtbalancen mellem Femstjernebevægelsens og Lega er således siden 2018-valget forskudt, så Lega i meningsmålinger fra marts i år ligger til 33,4 procent af stemmerne, mens Femstjernebevægelsens opbakning er faldet til 21,3 procent

Demokratiets tilstand

Italiens nuværende udvikling står på skuldrene af tre årtiers reformpolitik. Denne sikrede landets skifte til euroen og havde til formål at tilpasse den italienske økonomi globaliseringen via deregulering af den offentlige sektor.

Men reformpolitikken indløste ikke det potentiale, som starthalfemsernes opbrud rummede. Det italienske demokratis grundlæggende problemer med ulighed (mellem et underudviklet syd og et velstående nord), tillid, korruption og mafiaaktivitet er i overvejende grad forblevet uløste. Landets økonomi er stadig stagnerende, statsgælden høj og pressefriheden, der blev reduceret under Berlusconi's regering i nullerne, mangelfuld. Samtidig kan man trække et spor fra halvfemsernes brud med efterkrigstidens internationalisme til den nuværende regerings nationalt orienterede politik. Dette fokus på nationen har udmøntet sig i et ønske om at hæve EU-sanktionerne mod handelspartneren Rusland og senest ved, at Italien er blevet det første G7-land, som deltager i Kinas omfattende infrastrukturprojekt "One Belt One Road".

I det lidt kortere perspektiv er det ikke til at komme udenom den virkning, som de økonomiske kriser har haft. Ifølge tal fra det italienske analyseinstitut ISTAT levede 8,4 procent af italienerne i 2018 under fattigdomsgrænsen – det højeste tal i 12 år –, og samtidig er Italiens arbejdsløshedstal steget markant siden finanskrisen og lå i 2019 på 10,5 procent. Den internationale migrationsorganisation (IOM), skønner, at omkring 690.000 migranter er ankommet til Italien mellem 2013 og 2018. Selv om antallet af ankomne faldt markant i 2018, skaber flygtninge- og migrantkrisen i samspil med den økonomiske tilstand grobund for stor usikkerhed og utilfredshed. Hos italienerne er der en udbredt følelse af, at man er blevet

glemt af det øvrige Europa, der, som regeringen minder dem om, ikke udviser den nødvendige solidaritet og fleksibilitet i forhold til at løse landets problemer. Det er da også kun 33 procent af italienerne, der har tillid til EU, ifølge det italienske analyseinstitut Demos & Pi's rapport fra 2018. Unionen er ligesom migranter blevet en syndebuk i et Italien, hvor det repræsentative demokrati er i en krise. Dette kommer til syne i Demos & Pi's tilstandsrapporter, hvor 65 procent af italienerne i 2017 tilkendegav, at Italien havde behov for en stærk mand som leder, mens 68 procent var positive overfor mere deltagerdemokrati. Selv om 67 procent af italienerne i 2018 sagde, at de foretrak demokratiet frem for enhver anden styreform, mente hele 44 procent, at dette kunne fungere uden partier.

Den populistiske drejning gør, at respekten for den liberale demokratiske orden er faldende. Allerede med Berlusconi blev politik reduceret til et spørgsmål om at have flertallet bag sig og anfægtede for eksempel de ikke-folkevalgte dommers ret til at dømme ham. Samtidig blev virkeligheden ofte sat ud af spil, når kritik blev afvist med vittigheder, udenomssnak og personangreb. I dag afviser både Femstjernebevægelsen og Lega regelmæssigt politiske modstandere og kritiske medier – som det bør bemærkes, ofte er partiske – som en del af den etablerede elite. Samtidig påberåber de samme partier, der fortsat nyder bred opbakning i den italienske befolkning, sig at være folkets eneste autentiske stemme.

Den italienske forfatter Roberto Saviano har for nylig på baggrund af det